بلهډيوه

د

گل پا چا الفت

فهرست

سرلیک:	مخ:
خپله ژبه	۱ـ۲
خپل ملیت ساتل	۲ـ۳
حرکت او ویښتوب	۴
لوئیدل او جدیت	۵ـ۶
پوره ژوندون	۷ـ۸
د ژوند مقصد	۸ـ۱۰
ګڼل	۱۰ـ۱۱
زړه او سترګې	۱۱ـ۱۲
زه دې پیژنم	۱۲
حقیقت	۱۳ـ۱۴
دمحبت رڼا	۱۴
شعر او ادب	۱۴ـ۱۵
شاعر او عالم	۱۵ـ۱۷
دتوري رڼا	۱۷ـ۱۹
خوږژوند	۲۰ـ۲۱

بسم الله الرحمن الرحيم

خپله ژبه

دغه لمر چې پاس په آسمان کې زمونږ دپاسه ځليږي اوپخپل نوراو حرارت دځمکې دمخ په بوټو او ژونديو شيانو کې دنشوې نما قوت پيداکوي همدغه شان يو بل معنوي لمرهم شته چې وړانگې اوپلوشې يې دانسان په زړه او دماغ وليږي او له انعکاس څخه يې افکار او خيالات پيداکيږي، دا افکار يا خيالات چې د الفاظو او کلماتوپه جامه کې ځرگندشي نطق، خطابه، شعر موعظه، نصيحت او داسې نو ورته ويل کيږي چې داټول دژبې ترعمومي عنوان لاندې راځي او انسان ورباندې له نورو حيواناتو امتياز پيداکوي.

نوويلی شو چې زمونږ الفاظ او کلمات تش هغه اصوات نه دي چې له مرغانو او نورو حيواناتو اوريدل کيږي، بلکه دا زمونږ دزړه غږ او د فکر فانوس دی چې زمونږ فکري رڼا او نور زياتوي او مونږ په همدغه وسيله کولی شو چې يودبل په مقصد پوه شو اويوله بله فکري او معنوي استفاده وکړو. دابايد مونږ ومنو چې که انسان دنطق او ويناقوت نه لرلی او دافکار و او خيالاتو د جريان د پاره يې دا مجرا نه درلودی هيڅکله به دغه ذهني او عقلي ارتقا نه وه کړي اونه به يې له نورو حيواناتو دومره توپير درلود. نو زمونږ ويناکه څه هم د هغې رڼا زيږنده ده چې له يوه ډير لوړاسمانه زمونږ ذهن ته رانښکته کيږي مگر ددې رڼا په زياتوالي کې زښت ډيرتاثير اودخل هم لري چې بايد په ډيرزيات اهميت ورته قايل شو.

داهم بايد وويل شي چې ددغه معنوي لمر فيضان چې انسان ورځنې فکري رڼا اخلي اوژبه ورځنې پيداشوي ده، دا هم لکه دابل لمرد مناطقو اومملکتو دجغرافيوي وضعيت په لحاظ مختلف تاثيرات لري اولکه چې يو مملکت له بل ځينې پخپلو مخصوصو بوټو او حيواناتو امتياز پيداکوي اومعناً بيليږي، قامونه هم يوله بله پخپله ملي او مخصوصه ژبه جلاکيږي او داهيڅ امکان نلري چې دمځکې دمخ ټول انسانان په يوه ژبه وگړيږي، بلکې داطبيعي اومنل شوی قانون دی چې هرملت به ځانته ژبه لري، اوپخپله ژبه کې به علمي اومعنوي ارتقا کوي همدغه سبب دی چې يوسړی په ډير زيار او زحمت هم په پردۍ ژبه کې داسې اديب کيدی نشي چې له اهل زبانو څخه يې هيڅ فرق ونشي، داځکه چې دبلې ژبې الفاظ او کلمات دده دهغو دقيقو القاآتو ترجماني نشي کولی چې دی پخپله ژبه کې ور ځينې تعبير کولی شي، نو ضرور دده ذهني او دماغي واردات بې تعبيره پاتې کيږي او د فکرلار يې بنديږي چې ديته بايدفکري اومعنوي اختناق ووايو.

نوملتونه هم لکه اقليمونه او مناطق د اجتماعي ناموس او طبيعي نظام له اغيزې لاندې دي چه هيڅکله ورځينې سرنشي غړولی او حتماً ورسره موافقت کوي، که څوک له دې قانون مخالفت کوي او غواړي چې په بله ژبه کې دعلم او عرفان، ادب او بصيرت خاوند شي هغه داسې مثا ل لري لکه چې دتودو ملکو مخصوص بوټي په سړو ملکوکې کري ياديوه موسم کرهڼه په بل کې کوي. داځرگنده ده چې له دغسې سعی او عمل ځنې هيڅ نتيجه نه اخيستل کيږي او داراز زيار او زحمت انسان نشي مسعود کولی.

که يوملت وغواړي چې خپل احتياجات په بله ژبه پوره کاندې او په پردۍ ژبه کې د علم اومعارف خاوند شي ښايي چې پخپل جدوجهد ځينې معلومات لاس ته راولي اولږڅه خپله مخه رڼاکړي، مگر دارڼا به لکه دغلو ډيوه ډيره ضعيفه او خړه وي چه په نري شما ل به مري او هيڅ دوام به نلري. که ملت دبل په ژبه څه زده کوي هغه زده کړه به لکه

دطوطي اومينا زده کړه تش دژبې په سر وي او زړه ته به هيڅ لارنلري په داسې ملت کې هيڅکله دفکري نشوې او ارتقا هيله نه کيږي او نه په علم اوادب کې سمه اوصحيح لارو ورته پيداکيږي، دا راز ملتونه هميشه خپلې سترګې غړوي مګرڅه نه ويني. نو مونږ بايد ارومرو خپله ژبه ژوندۍ کړو او دعلم وعرفان ډيوه پکې بله کړو څکه چې دا ژبه دملت په ذهن او زړه کې ځای لري او په رڼا باندې يې طبعاً دملت ذهني او دماغي خونه روښانه کيږي او ډير ژر دمعارف پلوشې دوطن په هره خواکې خپريږي.

خپل مليت ساتل

هرملت بعضې مخصوص شيان لري چې که سړی هغه ورځينې لرې کړي هيڅ امتيازورته نه پيداکيږي.
دهمدې لامله هر ژوندی او بيدار ملت خپل ټول ملي شيان لکه: رسوم او اداب، ملي موسيقي اوملي ادب، ملي ژبه اوملي روايات، ملي ذوق او ملي اخلاق په ډيرښه شان ساتي اوهېڅکله ځان دبل قوم په څيرنه ښکاره کوي. بعضې ملتونه پدې باب کې دومره ډير احتياط کوي چه خپل خرافات اوبيمعني شيان چې هېڅ فايده پکې نه وي هم له لاسه نه باسي اوډير وربادې ټينګ وي. يوملت له بل ځنې علم، فن اوصنعت اخلي خوملي خصايص يې هيڅکله نه قبلوي مګر ځينې ضعيف النفس ملتونه چې دنورو ترتاثير لاندې راغلي، خپل ملي ذوق اواحساس يې ورک کړيدي ځکه چې هغوی ته خپل هرڅه بدمعلوميږي او پردی هرڅه ورته ښه ښکاري نوپه هرشي کې د نورو تقليدکوي او دمليت په معنی هم هيڅ نه پوهيږي خپل ځانونه ورته ډيرټيټ اوښکته ښکاري، ښه اوبد دنوروپه ذوق ځانته معلوموي او له ځانه هيڅ فکر نشي کولی.
که سړی ديوه قام ازادي اوخپلو اکي دروح اونفس له خواپه نظرکې ونيسي نوپوره ازادي او حقيقي خپلواکي هغه قوم لري چې پخپل فکرکې دبل قوم ترتاثير لاندې نه وي راغلی يعني په غير شعوري طورپه بل قام پسې نه وي روان، نه يې ذوق دبل دذوق تابع وي اونه دبل قوم فکرله خپل فکره ښه ګڼي.
هرکله چې پښتون يوتوريالی اوننګيالی ټبردی چې تراوسه په دنياکې په جګواو هسکو سترګو ژوندون کوي او هيڅکله ورته بل څوک له ځانه لوړاو سترنه ښکاره کيږي نو طبعاً بايدخپل ملي خصوصيات اوپښتني مميزات په ښه شان وساتي او هيڅکله يې له لاسه ونه باسي.
دپښتوملي اخلاق اوخويونه چې په پښتونواله ورځنې تعبيرکيږي دمليت ستنې اومهم ارکان دي چې په اجتماعي حيات کې ډيرزيات قيمت او اهميت لري او حقيقي تهذيب پکې ليدل کيږي، دپښتنوصاف اورښتيا ويل، پخپل عهد اوقول له سراو ماله تيريدل، له ضعيفانو او بې وزلوسره مرسته او کومک کول داټول هغه صفات او خويونه دي چې پښتانه يې دښتونولۍ ارکان اوشروط ګڼي.
دپښتوملي تربيه هم پر يوه داسې اساس باندې قايمه ده چې له نننی حيات او ژوندون سره پوره موافقت لري داقوم اوس ديته نه دی محتاج چې څوک ورته دشجاعت او زړورتوب درس ورکړي يايي دزيار ايستلو او زحمت ګاللو لپاره تربيه کاندي ځکه چې دوئ ته خپل مليت داتعليم ورکړيدی چې بايد هيڅ کارورته په دنياکې ګران او مشکل معلوم نشي او له هيچا ځينې يې سترګه ونه سوزي. وګورئ! يوپښتون کله چې خپل ځان ستايي نووايي چې زه اسمان ته تيره غورزوم او سرورته نيسم، صفتونه خو نورهم ډيردي مګر هر قوم او هرڅوک له خپل ملي ذوق اواحساس سره سم يوصفت ځانته غوره کوي اوفخر وربادې کوي.

نومعلومه شوه چې پښتنوته له مشکلاتو سره مقابله کول او ګرانوکاروته سرنيول ډيرښه ښکاريږي او داقوم د هرراز سختيو مقابلې ته تياراومستعددی. دې قوم ته له هرچا ځنې خپل ځان لوړښکاري اوتل پخپل مليت اوپښتونواله افتخار کوي، دهمدې لامله دقسم په ځای کې وايي:

پښتون به نه يم که داکار مې ونکړ.

نورقومو نه که عزة النفس او ځان ښه ګڼل ياپخپل مليت باندې فخر کول کيسې زده کوي دوئ ته خپل محيط او مليت دا ورښيي او بل معلم ته يې هيڅ حاجت نه پيښيږي.

د پښتنو مليت او ملي اخلاق ددوئ له نامه سره تړلی شی دی.

که څوک دپښتنوپه کلو او قبايلوکې وګرزي دابه ورته معلومه او څرګنده شي چې پښتانه هغه چاته پښتون نه وايي چې هغه يوازې په پښتوخبر ې کولی شي اونه پښتو يوازې ددغو مخصوصو الفاظو اوکلماتو لپاره استعاليږي ځکه چې ددوئ دمحاوراتو او اصطلاحاتو په نا ليکل شوي قاموس کې دا دوه کلمې خوراډير معاني لري، چې ددې قوم ټول صفات او مميزات پکې راځي.

نوموڼږ بايد خپل ملي اخلاق اوپښتونواله په ښه شان وروزو او د خپلو تيرو پښتنو هغه خويونه چې بايد انسانان او انسانيت ورباندې فخر وکړي تل په نظرکې ونيسو.

زموږ اسلاف او پخواني برسيره په دې چې توره او توريالیتوب ورځنې په ميراث پاتې دی دنورو لوړو اوښو صفتو نو خاوندان هم و چې هيڅ قوم کې په طبيعي او غريزي ډول نه ليدل کيږي.

دوئ مهذب او خوشبين و، دوئ پخپل ناموس ډير ټينګ و او بل چاته يې هم هيڅکله په سپکه سترګه نه کتل، په هر ميدان او هرډګر کې دظالمانو دښمن او دمظلومانوملګري و، هر چابه چې دوئ ته ننګ راووړله سراوماله به ورباندې تيريدل اوهغه به يې تر خپل سيوري لاندې په ډيرښه شان ساته.

خپله سيمه به يې ډيره درنه ساتله او پخپله يوه وليشت مځکه به يې خپل سرونه ورکول، هيڅکله يې په دنياکې دبې ننګۍ ژوندون نه کاوه او نه به يې دچاپيغورخپل ځانته پريښوده، خپل نوم ورته له هرچا ځنې ښه ښکاريده او دپښتونولۍ آب وآبرويې په ډير ښه شان ساتله، نوموږ بايد خپل ټول ملي شيان او ملي اخلاق له هر چاځنې ښه وګڼو او پخپله پښتونواله ونازيږو، کوم طبيعي جوهر او معنوي ښيګڼې چې موږ لرو هغه په بل هيڅ قوم کې نشته او نه يې پيداکولی شي، که څه هم په فن اوصنعت کې له موږ ځينې ډير وړاندې او مخکښ وي.

نو موږ بايدله نورو اقوامو ځنې فنون او صنايع، علوم اومعارف واخلو د نورو سياست او معاشرت، کړه وړه هرڅه ځانته معلوم کړو مګر د هغوئ په ظاهري ښايست او ښکليتوب خپل زړه بای نلو او نه خپل ملي ذوق دچاپه تقيلدکې ورکړو، موږ بايدد پښتونولی بڼ جوړ کړو او لکه بلبلان دنورو دباغ په ګلانو ونه تيريږو.

موږ بايد دخپلې ملي ژبې له ژوندي کولوسره سم خپل معنويت او مليت پوره ژوندی کړو او لفظاً و معناً ځانونه پښتانه کړو، موږ بايد دخپلې ملي ژبې په فانوس کې د پښتونولۍ رڼا او دعلم وعرفان نور دواړه جمع کړو او پښتو اوپښتونواله يوځای وروزو.

اوعقيده ولروچې زموږ خاوره دتهذيب او ښو صفتونو زانګووه او دتاريخ په حق شهادت دتهذيب پلوشې زموږ د ملک او زموږ دپلرو داعمالو د هندارې څخه په دنياکې منعکس شوي دي.

حرکت او وینبتوب

لمر ختلی او وړانګې یې له درونځې نه کوټې ته راپرې وتلي دي. یوورکې ماشوم چې نوی له خوبه راپاڅیدلی په کټ کې ناست دی او د لمر پلوشو ته هر ساعت لاس وراچوی مګر هیڅ شی لاس ته نه ورځي اوموټی یې هماغسې تش پاتې کیږي دی پدې نه پوهیږي چې دا وړانګې زماپه سترګوکې ځای لري او هیچا ته لاس نه ورکوي.
او ه! واړه اوکوچنیان څه عجیبه طایفه ده او څنګه شیانو پسې هڅه کوي. دوئ چې کله خپل ځان په هنداره کې ووینې هم لاس وراچوي او منګولې ورسره لګوي، دوئ ته خپل ځان هم پردی ښکاري او دخپل سرخولۍ هم دبل ګڼي که ښه فکر وکړو مونږ هم لکه دوئ له خپل ځا ن سره په جګړه اخته یو او په همدغسې شیانو پسې هڅه کوو خودومره فرق شته چې دوئ ته خپل شی هم دبل ښکاري او مونږ د نوروما ل هم خپل ګڼو، دوئ په ورنې کې کلک ټرلی وي سره له دې لاس اوپښې خوزوي او خپل ځان خلاصوي مګر مونږ بې ټړلو هم هیڅ حرکت نه کوو او ځای په ځای پراته یو. هو! مونږ او واړه دومره ډیر فرق نلرو که مونږ هم لکه دوئ د خپل ځان او وطن لپاره څه کارنشو کولی یاواړه یو اویا ویده.
هو! خوب هم یوعجیب کیفیت دی. یوه شپه چې زه په درانه خوب ویده وم او تندې راباندې ډیره غلبه کړې وه نوما به لوی لوی سیندونه او ولې لیدلې اوهر ساعت به مې اوبه څښلې خومړیدم به نه اوتنده به مې نه ماتیدله، کله به مې په لویو ډنډو کې لمبل او کله به مې په لوی سیندکې غوټې وهلې، مګرله خوبه راپاڅیدم لاس مې هم لوند نه و او سخت تږی وم.
دویدو قومو نو ټول کارونه به البته همدغه شان وي چې هیڅ نتیجه به نلري، دوئ به ګمان کوي چې مونږ کارکوو او ګرزو مګرپه حقیقت کې به ځای په ځای پراته وي او هیڅ به یې نه وي کړی.
خوبونه هم ټول یو راز نه دي ځنې خلک ویده دي او په خوب کې خبرې کوي، بعضې لا داسې هم وي چې له ځایه پاڅیږي او ګرزي مګر ویښ نه وي. دچا خوب ډیرزیات او دروند وي چې په چیغو هم نه راویښیږي او ځینې کسان په یوه نرې ګنګوسي ویښ شي، نو ویښول که څه هم دویښوونکی کاردی مګر دویدو حا ل پکې ډیر تاثیر لري همدغه سبب دی چې دیوه ځای شاعران ډیر ژر خپل قام ویښولی شي او دبل ځای شاعران دا افتخار نشي ګټلی او دشورنارې یې دهواپه امواجوکې بې فایدې ورکیږي.
ویښول هم ډیر اقسام لري سړی ټول خلک په یوشان نه ویښوي، کشرانو ته سړی نارې وهي اوښوروي یې مګرځینې کسان په چاپې کولو او کښیمنډلو بیداریږي. پدې عصر کې چې ویښتوب ترهرڅه ضروردی باید هیڅوک ویده پاتې نشي، هرڅوک که دخپلو خواخوږو په نارو نه ویښیږي نودښمنان یې دبرچوپه څوکو ویښوي، اوهسې یې نه پریږدي، نو باید ویښ شومګر داسې ویښ نه لکه واړه هلکان چې له یوه خوبه راپا څیدلي او په بل شان خوب کې پراته دي.
لاس اوپښې ښورول ضروردي خوداسې نه چې سړی د وړانګو په نیولو خپل وخت تیرکړي، وړانګې هم سړی نیولی شي او پوره استفاده ورځینې کیږي مګر هله چې سړی پوره ویښ وي او دزړه سترګې یې هم غړولې وي.

لوئیدل او جدیت

لکه چې دباغ بوټي اونیالګي ورځ په ورځ لوئیږي او وده کوي همدغه شان انسانان هم د رشد او تکامل لورته روان دي، مګر هېڅوک دا مسیر په سترګو نشي لیدی او هره شیبه يې په تفاوت نه پوهیږي، کله چې نباتات له مځکې نوي راجګ شي له خاوروسره برابروي او ښه لانه لیدل کیږي.

مګر څه موده وروسته ښایسته ډیرلوی شوي وي او ښه وده يې کړي وي، دا لویوالی یوځل نه پېښیږي بلکې له ابتدا ځنې په یوه داسې تدریجي صورت جاري وي چې څوک يې هر ه ورځ فرق نشي محسوس کولی مګر هیڅوک ورځنې انکار هم نشي کولی، دنیاهم له خپلو ټولو موجوداتو سره همدغه شان د ترقۍ په لور روانه ده که څه هم مونږ پکې پټې سترګې پراته یواو حرکت يې نه وینو دغه نشو و نما چه په کائناتو کې په طبیعي صورت جریان لري او هیڅوك يې مخه نشي نیولی کله کله دبعضې عواملو په اثرکې له طبیعي حاله وزي او تغیر پکې پیښیږي.

هو! انسان دا اقتدار لري چې د طبیعت سیرد خپل تدبیر په مرسته ګړندی کړي او پخپله روزنه او زیار یو باغ ډیر ژر سمسور کاندي دانسان جدیت او فعالیت هم په حقیقت کې همدغه معنی لري چې دی له طبیعت سره یولاس شي اوخپل تاثیر څرګند وښيي.

کله کله سړي پدې راز بحثونو کې له ځینو کسانو اوري چې په هر کارکې اعتدا ل ښه دی او ډیره بیړه ښه نه ده.

هو! اعتدا ل ښه دی اوپه هیڅ کار کې دومره بیړه نه ده په کار چې سړی پخوا له فکر کولو یوه کارته ملاوتړي او داسې منډې پکې ووهي چې په یوه شیبه کې ځان دومره ستومانه کړي چې بیا دوه ساعته ځای پرځای پروت وي او دحرکت نه وي مګر داسې هم باید ونشي چې سړی اعتدا ل دځان لپاره پلمه کړي او ټول کارونه طبیعي جریان ته وسپاري.

وګورئ! اوسپنه یانور فلزات پس له ډیرو قرنو اوپیړیو دیوه مناسب حرارت اوطبیعي تحول په اثرکې داصلاحیت پیداکوي چې بعضې الات او اسبابونه ورځنې جوړشي، مګر کوم وخت چې صنا عتي فابریکو او دانسان لاس ته راورسیږي ډیر ژر هر راز تحولات قبلوي او دانسان جدیت او فعالیت ته ځان تسلیموي.

نو دطبیعت سیر همیشه پداسې طور جارې وي چې لیدل کیږي نه مګر دانسان دفعالیت اغیزه ښکاره اوڅرګند وي.

په هرځای او هر مملکت کې چې دجدیت څرخونه په بیړه چلیږي هلته په ټولو شعبوکې ښکاره پیشرفت لیدل کیږي او ورځ په ورځ په کارونوکې تفاوت محسوس کیږي نوباید هر سړی دخپل جدیت او فعالیت له مخې هر راز موانع لرې کړي او مخ وړاندې لاړشي، پدې لارکې که سړي ته هر څومره پیچومي مخې ته راشي باید سترګې يې ورته سپینې نشي او اسانه يې وګڼي.

سړی که په یوه قوي زړه او د امکان په سترګه هرشي ته ګوري هغه ته ډیر موانع نه پیښیږي او څه شی يې مخه نشي نیولی، مګرهغه کسان چې ضعیف النفس دي هغوئ پخپله ځانته موانع پیداکوي او دومره اهیمت ورکوي چه داقدام تصورهم نشي کولی. ډیر خلک یوازې دهمدې لامله چې یو کار ورځینې خراب نشي هیڅ کارته زړه نه ښه کوي اوله هرشي ځنې ډډه کوي، زما په خیا ل دغه راز ذهني موانع له ټولو موانعو ځنې ډیر تاثیرلري، څوک چې له خپل پیشرف سره مینه اوعلاقه لري هغه باید دا رازفکرونه بیخي له ځانه لرې کړي او خپل هغه حرکت چې دده د نقصان اوتاوان موجب کیږي هم له سکونه ښه وګڼي.

سړی باید په لوی لاس خپل ځان یابل ته ضرر ونه رسوي مګرله موهوم ضررځنې هم دومره ونه ډارشي چې هیڅ کارته لاس وړاندې نکړي او لاس ترزنې ناست وي.

انسان ډیرو زیانو او تاوانو ځینې یوه ډیره قیمتي اومهمه فایده اخلي چې هغه تجربه ده، څوک چې دژوندون په حقیقي مفهوم پوهیدلی وي چې حیات بې له حرکت او جدیت ځینې بل شی نه دی او دا هم ورته معلومه وي چې ددنیا ټول ژوندي شیان دهمدغه ورزش په مرسته قوت او طاقت مومي هغه هیڅکله په ځای کښیناسته نه قبلوي.

وګورئ! کوچنیان او واړه دخاپوړو او ښخیدلو په ذریعه خپل غړي قوي کوي او په سکون نه راضي کیږي.

داځکه چې دحیات له قانونه خپل سرنه غړوي اوکه هر څومره پخپلو حرکاتو کې تکلیف ووینې اوهر ساعت پرمخه ولوییږي بیا راپاڅیږي اوپخپلو پښودریږي، داګرزیده او ښوریده دوئ خپل کارګنې او هیڅکله له خپلې موریا پلار ځینې پکې مرسته نه غواړي.

هرڅوک چې غواړې له خاورو ځینې خپل سر را هسک کړي او پورته شي یا په بل عبارت د بلې ورځې لپاره ځان قوي کړي هغه بایدله دغسې پرزېدلو او ولیدو و نه ډارشي او نه په دا راز واقعاتو چې دحیات په لاره کې هر چاته پیښیږي دومره متاثرشي چې له هرڅه لاس واخلي او په هسې کښیناستو راضي شي.

نواعتدا ل پسندي باید زمونږ دپیاوړو ملګرو دجدیت اوفعالیت سیر ورو نکړی شي او نه باید داحتیاط نوم په دوئ دومره اغیزه وکړي چې غړي یې بیخې سست شي او هیڅ ونکړي ځکه چې احتیاط دیته نه وایي چې سړی هیڅ نه کوي او نه اعتدا ل دغه شی دی لکه چې بعضې خلکو دخپلو داسې حرکاتو لپاره نوم کړی چې په سترګونه لیدل کیږي او نه یې چاته تاثیر معلومیږي.

کوم قومونه چې دترقۍ په لارکې له نورو ځینې وړاندې او دمخه دي که هغوئ داعتدا ل په نامه خپل سیرلږ څه وروکوي او په وقارو متانت د تکامل سیر قطع کوي ورته ښایی مګر یوداسې قام چې له نورو ځینې بیرته پاتې وي هغوئ بایدله منډو کار واخلي اوپه نورو پسې ځان ورسوي.

پوره ژوندون

دغه شپې او ورځې چې زمانه او وخت بلل کيږي دنړۍ پرټولو موجوداتو باندې راځي اوتيريږي، مګر کوم تاثيرچې په حيواناتو کې کوي هغه دصحراپه کاڼو کې نشي کولی.

زمانه او وخت دباغ په ونواو بوټو خزان او بهار راولي چې بعضې بوټي ورکوي او بعضې نوی پيداکوي، همدغه شان په حيوانانو کې زږښت اوځواني، قوت او ضعت پيښوي مګر دبيدياکاڼي که هر څومره وخت وربانديې تير شي هماغه شان وي، د پسرلی نسيم او د منې بادونه پکې هيڅ توپيرنه ښکاره کوي، نوويلی شو چې عصراو زما نه په ژوند يو شيانوکې تاثير کوي او ژوندون هم دزمانې تاثير قبلولو ته وايي.

هو! زمانه او عصر په ژونديو شيانو کې دهرشي داحساس په اندازه اغيزه او عمل کو ي او په هغه ځمکه کې ښايسته او ميوه داره بوټې زرغونوي چې هلته دحيات ماده او ژوندي ذرات موجود وي، په شنډه مځکه او وچ ډګر کې هېڅکله هغه تاثير نشي کولی چې په باغ اوبڼ کې يې کوي همدرانګه کوم تاثيرات چې زمانه او وخت دانسانانو په ډله او ټولګي کې لري هغه دغرو او رغوپه حيواناتوکې نلري، نوويلي شو چې انسان د زمانې له تاثيره نسبت ټولوموجوداتو ته زياته استفاده کوي او لکه څنګه چې زمان په ده کې تاثير او عمل کوي، دی هم په زمان کې عمل او اغيزه کوي، همدغه انسان دی چې دده په افعالو اواعمالو يو عصرله بل ځنې بيليږي او دده په شاهکار يو قرن په بل باندې افتخار اوسرلويي کوي.

زمانه ځي او تيريږي مګر دانسان اعما ل او افعا ل له ځانه سره داسې نشي وړی چې دخلکو هيرشي او دچاله ياده واوزي، زمانه داکولی شي چې انسان له ځان سره ملګری کړي او له دې نړی څخه يې بوزې يا په بل عبارت دده وجود خاورې کړي، مګر دده ښه نوم او ښه عمل هيڅکله او په هيڅ شان نشي محوکولی.

ښايي چې بعضې کسانوته دښه عمل په نسبت دا سودا پيداشي چې موږ ښه عمل څه شي ته وايو؟ او زموږ مقصد پدې ټکي کې څه شی دی؟

ددې پوښتنې ځواب به همدومره لنډ او اسانه ښه وي: هرکارچې دنورو انسانانو په خير اوفايده تماميږي او خلکو ته يې فايده رسيږي هغه ښه عمل او ښه کارد ی.

زموږ دا لنډ عبارت البته هر راز مادي او معنوي امورچې دبشريت په فايده باندې تما ميږي دښه عمل په نامه خلکوته معرفي کولی شي، همدغه ښه عمل دی چې دبشرپه تهذيب او تمدن کې لويه برخه لري چې بايد زمان اومکان وربانديې فخر اولويي وکړي.

دغه راز ښه عمل که هرڅوک پخپلو سوانحو کې لري هغه به اخرت کې هم دده په مخ کې لکه د جنت ښکلې او کلالۍ حوره ګرزي او دی به ورځنې خوند او حظ اخلي. زموږ دا بحث دژوندون په شاو خوا کې دی اوهغه انسان وربانديې ستايو چې دغه راز ښه عملونه ورځنې پخپل عصر او زمانه کې وليدل شي. موږ مخکې وويل چې ژوندون دزمانې تاثير قبلولوته وايي مګر داد حيواني او نباتي ژوندون تعريف دی چې دانساني ژوندون په نسبت نيمګړی او ناقص معلوميږي. موږ هغه انسان په انساني ژوندون باندې ستايو چه هغه هم د زمانې عمل او تاثير قبلوي او هم پخپله په نورو شيانوکې اغيزه اوعمل کوي موږ هيڅکله هغه قوم يا هغه ملت ژوندی نشو بللی چې زمان وربانديې راځي او تيريږي او دوئ پکې هيڅ نه کوي.

دغسې عمر يا شپې او ورځې خو په حيواناتو اوباغ و بڼ باندې هم تيريږي چې هغوئ ورځنې استفاده کوي او لوييږي مګر دغه لوئيده د دوئ کار اوعمل نه بلل کيږي څکه چې دوئ يوازې دزمانې تاثير قبلوي او پخپله څه نه کوي.

موږ غواړو چې انسان پداسې حيات او ژوندون وساتو چې له ده سره وړاو مناسب وي انسان بايد په دنياکې داسې ژوندون وکړي چې دنورو په ژوندون کې هم برخه واخلي او خپل قرن ژوندی کړي.

ددنيا لوی مصلحين او لارښوونکي، لوړ او نوموړي فيلسوفان چې دبشريت کاروان يې دجهالت په توره شپه کې يې په سمه لار روان کړی دی او د جهالت په توره شپه کې يې لکه داسمان ځليدونکي ستوري هرچاته لوری او لودن ښودلی دی چې دبشر دمادي اومعنوي حيات ددوئ مرهون دی او تراوسه پورې ددوئ په نامه په دنياکې ژوندي دي همدوئ د انساني ژوندون مثالونه اوښې ښې نمونې دي چې په لوړ اوتام حيات ستايل کيږي.

دا راز حيات نه دزماني سيلاب وړلی شي او نه يې قرمونه او عصرونه په اثرو باندې خاورې اړولی شي، دا راز ژوندون دومره قدر او قيمت لري چې زمان او مکان وربانديې وياړي او د مځکې پله په همدغسې کسانو باندې درنه او سنګينه ده چې پرښتې ورته دلمر اوسپورمۍ ډيوه په لاس ولاړې دي او ندراه يې کوي.

موږ غواړو چې انسان خپله اندازه اوخپل استعداد په نظرکې ونيسي اوځانته هغسې ژوندون غوره کړي يعني هيڅکله په يو داسې تيټ او ناوړه حيات چې حيوانات او نباتات يې هم لري راضي نشي.

حيات او ژوندون ځانته مدارج او مراتب لري چې موږيې دلته په نباتي، حيواني اونساني ژوندون ستايو چې نباتي حيات بې شعوره او حيواني حيات ته شعوري ژوندون ويل کيږي. هرکله چې انسان له شعوره ورتير دعقل او فکر خاوند هم دی بايد د ده حيات او ژوندون هم لکه فانوس دعلم او پوهې په رڼا ښايسته او روښانه وي چې دزمانې په حا ل تاثيروکړی شي او تياره يې په رڼا بدله کړي، همدغه حيات چې هم دزمانې تاثير قبلوي او هم پخپله په زمانه کې تاثير کول دي کامل اوپوره حيات بلل کيږي چې دانسان لپاره مناسب دی. که موږ غور وکړو دمځکې دنورو موجوداتو ژوندون هم په حقيقت کې دانسان په حيات پورې تړلی دی که دانسان حياتي فعاليتونه نه وي، دحيات او ژوندون ماده به دمځکې له مخه که بيخي ورکه نشي نو دومره خوبه کمه شي چې له دې وخت سره هيڅ نسبت پيدانکړي، نوانسان بايدلکه لمر يو با حرارته او روښانه ژوندون ولري چې دده په تاثير دمځکې دمخ ټول شيان وروز ل شي او وده وکړي.

هو! انسان بايدلکه لمر داسې وي چې دده په تلو د مځکې نيمه کره د غم او ماتم تورکالي واغوندي او هر څوک دده تګ له دنيا ځنې پوره حس کړي.

د ژوند مقصد

هرسړی چې هرڅه غواړي يا له هر شي سره مينه لري، هماغه شی د ده مقصد او مطلب ياپه بله ژبه خواهش او ارزو بلل کيږي، هغه مين او عاشق چې خپلې معشوقې ته رسيدلی او خپله محبوبه يې په داسې خوشحالۍ په غيږکې نيولې ده چې بې شرابو مست او مدهوش دی يا هغه څوک چې شپه او ورځ يې دشهرت ډګټلو او اعتبار پيداکو لولپاره يوه کړی او لوړې رتبې ته رسيدلی دی، همدارنګه هغه دعلم او عرفان دډيوي پتنګ چې دجها لت په توره شپه يې ځان دمعرفت رڼا ته رسولی دی او له هر چا ځنې خپل ځان مسعود ګڼي دا ټول په حقيقت کې بې له دېنه چې خپل مقصدته رسيدلي دي بل مفهوم نلري.

نو ددنيا هره خوشحالي يوه ګرانه اوقيمتي مرغلره ده چې دمقصد په لمن کې موندل کيږي.

دنيا په حقيقت کې يو نندارتون دی چې انسان ته هر راز ښکلي او ښايسته شيان ورښيي چې هرڅوک له خپل ذوق او خواهش سره سم يوه شي پسې هڅه وکړي او ځان وروړسوي، بلکې انسان لاڅه چې حيوانات او د هوامرغان يې هم هسې نه دي پرې ايښي بورا يې دګل په ګلاليو پاڼو مين کړی او دپتنګ په زړه کې يې دشمع دمحبت ډيوه بله کړيده

نو چې سړی خپلې سترګې ښې وغړوي او هرطرف ته ښه په ځير ځير وګوري هرشی او هرڅه دخپل مطلب او مقصد لپاره زيار باسي او په هر شواخون چې وي ځان وررسوی نوبيا ويلی شو چې ژوندون په حقيقت کې د خپل مقصد لپاره حرکت او جديت دی. خوشحالی يا سعادت هم د مقصد په رسيدلو يا دمقصد دپاره په زيار ايستلو کې دی بلکې هغه کسان چې خپل مقصد ته لانه دي رسيدلي او په لاره کې دي دهغوئ خوشحالتيا لا يو بل شان کيف لري چې په کاميابۍ کې نه پيداکيږي.

مونږ مخکې وويل چې ژوندون هغه حرکت دی چې دخپل مقصد او مطلب لپاره وي ځکه چې هر حرکت او ژوندون سند او دليل نشي کيدی، هغه ګټه چې څوک يې له غره ورغړوي اوپه ډيره بيړه مخ ښکته راځي يا هغه خزان وهلی پاڼه چې د منې باديې له ونې بيله کړي او يوه خوا بله خوا يې وړي دا هم حرکت دی خو ژوندون ورته نه ويل کيږي، همدارنګه موټر، بايسکل، طياره او داسې نورچې دبل مقصد لپاره په حرکت کې دي او پخپله کوم مقصد نلري ژوندي نه بلل کيږي.

موږ دلته په مطلق حرکت کې بحث نه کوو اونه مطلق حيات زمونږ دبحث موضوع ده، زموږ غرض انساني ژوندون او انساني حرکت دی چې عالي يا حقيقي حيات ورته ويل کيږي.

نو هرانسان چې په هغه کې دغه راز حرکت نه وي هغه ژوندوی نه بلل کيږي مګرپه حيواني ژوندون ورته قايليدی شو. دانسان حرکت دحقيقي ژوندون نښه نه ده هغه انسان چې ګوزڼ و هلی دی او شپه او ورځ په حرکت دی ياد سړو له لاسه او دچا له ډاره لکه پاڼه رپيږي داهم حرکت دی خو دمقصدد پاره نه، همدارنګه هغه څوک چې پټې سترګې پروت دی او په ويدو يوه خوا بله خوا لاس اچوي يا ډډه په ډډه اوړي را اوړي دا هم حرکت دی مګرداسې ناقص حرکات دحقيقي او انساني ژوندون دليل نشي کيدی مونږ هغه انسان ته په حقيقي ژوندون قايليدلی شو چې په خلاصو سترګو پخپله اراده اومينه دخپل مقصد، خپل ملت او خپل وطن لپاره کار او حرکت کوي او که داسې نه وي نو ددغسې کسانو مرګ او ژوند څه فرق نلري ځکه چې د دغسې کسانو حيات او ژوندون بې له خوراکه بله هيڅ نتيجه نلري، او په دې هرڅوک پوهيږي چې ژوندون ددې د پاره نه دی چه سړی يې يوازې په خوب او خوراك تير کړي او تش د ژوندون په نامه خوشحا ل وي ځکه چې دا راز ژوندون دحيواناتو په برخه رسيدلی دی چې بايد انسان هيڅکله وربانديې خوشحاله نشي.

زموږ له دې تيربحث څنې به داڅرګنده شوی وي چې زموږ مقصد په دې ويناکې دحقيقي اوانساني ژوندون تعريف او ښودنه ده چې دهر چا ورته پام شي اوپيدايې کړي نو بيا د نتيجې په ډول وايو چې حقيقي يا انساني ژوندون هغه حرکت دی چې دخپل مقصد لپاره وي او هرڅومره چې دسړي مقصد لوړ اوښه وي هغومره يې ژوندون هم ښه او د ستايلو وړ وي.

که ديو سړي مقصد له خپل شخصي مفاد څنې لوړاو پورته وي يعنې يوازې دخپل ځان په غم نه وي اخته او د اجتماعي سعادت لپاره هم زيار باسې البته ددې سړي ژوندون او حيات ډيرقدر اوقيمت لري چې بايد هرڅوک يې وستايي او وربانديې خوشحاله وي ځکه چې حيات دمقصد حاصلو لو وسيله ده او قيمت هم دمقصد په اعتبار ټاکل کيږي مګر دا هم بايد ووايو چې لوړاو ښه مقصد هرڅوک دځان لپاره نشي ټاکلی اونه د هر چا سترګې وربانديې ښليي، ځکه چې هرڅوک دخپلې پوهې او خپل فکر په اندازه يوشی خوښوي چې هغه يې مقصد بلل کيږي نوهر څومره چې ديوه سړي تعليم لوړ وي او تربيه يې ښه وي او په هره اندازه چې د چابصيرت او بصارت زيات وي هماغومره يې مقصد هم ښه اوعالي وي نو مونږ هيڅکله له يوه داسې سړي چې هغه دانفرادي حيات له دايرې څنې دباندې نه وي وتلی او داجتماعي حيات تصورهم نشي کولی دا اميد نشوکولی چې هغه دې يو اجتماعي مقصد ولري اودهغه مقصد لپاره دې زيار وباسې نو زموږ د پوهانو او ليکوالو دا وظيفه د ه چې خلکو ته لوړ اوعالي مقاصد وروښيي اوله اجتماعي حيات سره يې اشنا کړي يعنې دلوړو مقاصدو محاسن او ښيګڼې ورته پوره ښکاره کړي چې هرڅوک په ډيره مينه او محبت ديوه

ښه اولوړ مقصد په لور روان شي او دومره شوق ورسره ولري چې هیڅکله ستړی او ستومانه نشي اونه یې هیڅ راز تکلیف او زحمت مخه ونیولی شي.
هو! دپوهانو په برخه له اولې ورځې همدغه وظیفه رسیدلې ده چې دخلکو له سترګو د جهالت پردې لرې کړي او له درانه خوبه یې را جك کاندي چه هر څوك د خپل حیات او ژونددپاره حرکت وکړي اوله دغو شپو او ورځو چې په هرچاباندې تیریږي استفاده وکړي څکه چې زمانه او وخت په حقیقت کې لکه یو بحر داسې دی چې هر څوک ورځنې دخپل مقصد په اندازه استفاده وکړي څوک ورځنې ښایسته اوقیمتي مرغلرې راوړی او څوک پکې یوازې کبان نیسي بعضې لا داسې هم وي چې بې له اوبو څښلو نوره استفاده نه کوي.
موږ باید د زماني له دریابه پوره استفاده وکړو او په قیمتي مرغلرو پسې لاس وګرزوو.
زموږ ښاغلي اوپوه ادیبان بایدلکه دپښتو اوپښتونولۍ حامي خوشحالخان خټک خلکو ته دسعې جدوجهد درس پدې ډول ورکړي.

کــه غــوتۍ پســې وهــي پــه لاس بــه درشــي
چــا وې داچــې پــه دریــاب کــې ګوهرنشــته

دا راز صحیح افکار که د چاپه مغزوکې ځای ونیسي او یقین پیداکړي چې په سعیه او کوشش، جدو جهد هر راز مطلب حاصلیږي اوسړی پخپل زیار و زحمت له وخت او زماني ځنې هرډول مادي او معنوي استفاده کولی شي هغه هیڅکله محروم نه پاتې کیږي او هرو مرو دزمانې له ډک دریابه خپل مقصد او د مراد ګوهر لاس ته راوستلی شي.

ګټل

شپه ده او داسمان ځلیدونکي ستوري درګرده سترګکونه وهي زه پورته پاس په اسمان کې د سپوږمۍ او ستورو ننداره کوم یو بل هلک چې دیوه لوی ډنډ په غاړه ناست دی هماغه سپوږمۍ او ریږدیدونکي ستوري په رڼو او بوکې ډیرښکته دمځکې په تل کېویني. وګورئ! دانسانانو نظر څومره توپیرلري چې یوشی په یوه وخت کې څوک پاس پخپل سرويني او څوک یې ټیټ په مځکه کې مومي همدغه یوه رڼا ده چې هم پورته په شنه اسمان کې او هم ښکته په مځکه کې ترسترګو کیږي. نه همدغه یوشین ډنډ دی چې هم پاس په سر ولاړ دی او هم ترپښو لاندې لیدل کیږي، مګر که سړی لږ څه د شپږو جهاتو او خواو له قیده ځان خلا ص کړي او دخپلو اعتباراتو له دایرې ځنې بهرشي نوبیا دحقیقت په لویه اولایتناهي فضاکې لوړی او لودن ورکوي او خپل ځان هم ورځنې ورکیږي.
نو انسان په حقیقت کې تل دخپل اعتبار او ګمان په نړی کې ژوند کوي او هر څه په هغه جامه کې ویني چې دی یې وراغوندي.
هو! ددنیا ټیتوالی اوپورته والی زموږ سترګو او اعتبار پیداکړیدی او داسره اوشنه رنګونه زموږ د دوو سترګو مولودګڼل کیږي که زموږ اعتبار او ګڼل څه قیمت ونلري سره اوسپین زیړ او ګلیټ څه توپیر نلري.
موږته خپل ګمان بعضې واړه شیان غټوي او بعضې غټ شیان راته واړه ښکاره کوي، د هرکار ګرانتیا او اسانتیا زموږپه لاس کې ده او دهرشي قیمت او اهیمت زموږ په اعتبار او ګڼلو پورې اړه لري.
همدغه زموږ ګڼل او اعتبار په هر څه کې تاثیر کوي او په دنیا کې نوي دودونه او ذهنیتونه پیداکوي.

همدغه شی دی چې کله انسان له یوموهوم شکل ځنې ویروي اوکله یې دتوپ خولې ته د حملې لپاره تیاروي، دانسان ګمان او اعتبار یوداسې طلسم دی چې که دی یې پخپله مات نکړي هیڅوک یې نشي ماتولی.
نوهرقام او هرملت ترهغه وخته لوړاوغښتلی وی چې پخپل ځان ویسا او اعتماد لري او هرکله چې خپل ځان ضعیف وګڼي نوبیایې هیڅکله پښې نه ټینګیږي اونه دسیالۍ په میدان کې پخپلو پښودریدلی شي.
همدغه سبب دی چې نن دهرملت پوه او پیاوړی واکدارن خپل ملت ته دغرورملي او اعتماد بنفس درس ورکوي او په دغه راز تلقیناتو یکې یو قوي زړه پیداکوي چې بعضې ور ځنې په خودی باندې تعبیر کوي او دملتو په لوړوالي او ارتقا کې زښت ډیرتاثیر اواغیزه لري او اجتماعي پوهان یې خورا ډیرستایي ځکه چې حقیقت تریوې اندازې زموږ داعتبار اونظر په واک دی او لوړوالی یا ټیټوالی هم زموږ په لیدو پوري اړه لري.
هو! همدغه انسان دی چې کله حقایق باطلوي او کله دخپل لاس په بتانو خپل ځان غولوي، همدغه انسان دی چې کله سومنات ماتوي او کله یې پخپله جوړوي، همدغه انسان دی چې کله ددین او شریعت له دایرې اوزي اوکله دعرف او عادت په لومه کې داسې نښلي چې هیڅکله ځان نشي خلاصولي.
هو! انسان کله دلاس غوټه په خوله خلاصوي او اسانه کارځانته ګرانوي. کله ډیر مشکل اوګران کارونه اسان شمیري او دخپل ګمان په مرسته یې په اسانه سرته رسوي، نوویلی شو چې دانسان خپل ګمان دده په حق کې منلی او صحیح حقیقت دی او که یوځل پخپل ګمان بدګمان شو نو بیاپه هیڅ ځای کې حقیقت نشي پیدا کولی او پخپل وجود هم نه قایلیږي.
نو څومره به ښه وي چې زموږ اوستاسې ګمانونه ښه وي.

زړه او سترګې

کله یوشی په سترګو کې ښه ښکاره شي او په زړه کې ځای ونیسي اوکله زړه یوشی سترګو ته ښه ښکاره کوي. دسترګوکارله ښایست سره دی او د زړه له مینې او محبت سره، کله مینه دښایست په اثرکې پیداشي اوکله دمینې په سبب سړي ته یوشي ښایسته اوګلالی ښکاري. بعضې خلک دي چې زړه یې په سترګو کې دی او بعضې په زړه کې سترګې لري، ډیرځله دسرسترګې غولیږي او لکه ورکی هلک په یوه ښایسته مارخپل زړه بایلی لکه د هوامرغه شنه پټې ته رابنکته کیږي او د خو دانو لپاره ځان په لومه کې نښلوي مګر دزړه سترګې په داسې شیانو نه غولیږي اوهرشي کې دنقص او مفاد ډیر واړه ذرات ویني، یوازې ظاهري ښکلیتوب او داسې ګلالیتوب نه خوښوي چې عاقبت او نتیجه یې ښه نه وي دغه دسرسترګې چې دلمر او سپوږمۍ په رڼاکې یوشی او بل شی ویني هرڅوک لري، مګر ډیر لږ خلک دي چې دزړه په سترګو څه شی لیدلی شي ځکه چې داسترګې د علم او عرفان رڼا غواړي او بې له دغې رڼاهیڅ نه ویني او ورباندې تورتم وي. کله کله سره د علم له رڼا هم داسترګې څه نه ویني ځکه چې بعضې داسې پردې ورباندې پرتې وي چې بې د هغو له پریکولو هیڅ کارورځنې نه اخیستل کیږي، داپردې زیاتره د تقلید په سبب پیداشویدي. یا د اوهامو او خرافاتو ګرداو غبارپیداکړی وي چې علم یې هم علاج نشي کولی.
داسترګې دانسان هغه پټ استعداددی چې په مختلفو نومونو لکه عقل، بصیرت، فکر اوداسې نور ورځنې تعبیر کیږي.
اوانسان ورباندې له نورو حیواناتو پېژندل کیږي، انسان باید ارومرو خپلې دغه سترګې وغړوي، اوکار ورځنې واخلي.
سترګې پټول چې دپښتنو په محاوره کې لوی عیب دی هغه دهمدغو سترګو پټول او حقیقت ته نه کتل دي. کوم ضعف یا عیب که په دغو سترګو کې وي هغه باید حتماً اصلاح شي ځکه چې ترهرڅه دمخه دغه علاج ضرور اولازم دی.

که داسترګې روغې نه وي دعلم رڼا هيڅ اوبې فايدې ده لکه چې يوه ړانده ته دلمر پلوشې هېڅ دي. څوک چې داسترګې نلري هغه لکه ښاپيرک دعلم له رڼا تښتي او ځان ورنه پټوي يالکه هغه بوتی چې دلمر رڼا ورباندې بده ګلېږي او په سيوري کې ښه وده کوي دی هم په تورتم اوتياره کې خوښ او خوشحاله وي.
چاچې دزړه له سترګو کار اخيستي او په همدغه نظرېې دنياته کتلي هغوئ ددنيا په صحنه کې ډېرشيان ليدلي اوهرڅه يې پخپله لمن کې راغونډ کړي دي ځکه چې د دې سترګو مخه هيڅ شی نشي نيولی او تر ډېرو لرې ځايو پورې رسيږي که انسان له دې سترګو کارواخلي او داسترګې وروزي نو خپل ړاندې وروسته حا ل وما ل تريوې اندازې ويني اوخپل ښه او بد ترهغه حده چې دبشر لاس رسيږي سنجولی شي.
څوک چې داسترګې لري هغه له هغو شيانو چې مونږ ته عادي معلوميږي ښه لوړمطالب معلومولی شي او ديوې منې له لويدلو څنې دمځکې قوه جاذبه معلوموي، دداسې کسانو په نظرکې دونې يوه شنه پاڼه دمعرفت دفتر او کتاب وي چې ډير حقايق پکې ويني اوښه نتايج ورځنې اخلي.

زه دې پيژنم

که ته سل ځله ځان راته په بل څير وښيې اوخپله جامه بدله کړي زه دې پيژنم اوپخپل زړه کې ستا حقيقت ته په ځير ځير ګورم. ستا خوښه چې ځان هرڅنګه ښکاره کوې او پخپل ظاهري وضعيت کې هرڅه تغير کوې مګرپدې پوه شه چې نه به دچا په ادارک او بصيرت پرده وغوړوې او نه به خپل حقيقت بدل کړې.
لکه چې يو مين خپله ليلیٰ په لوی ټولګي کې پيژنې يا لکه يو حقيقت ليدونکی چې ريا کار زاهد ترسپين څادر لاندې ويني چې داڅوک دی اوڅه کوي، همدغه شان ته هم هيڅکله نه پټيږې او زه دې پيژنم.
ته پخپله چالاکۍ خپل ځان بل راز ښکاره کوې او زه هم ستا په مخکې څه نه وايم مګر په زړه کې پوهيږم چې ته څوک يې؟ ته پدې پوه شه چه ښه لباس، ښه وينا، ښه شهرت، عزت او اعتبار همدارنګه يو هسک او جګ مقام ته ختل هيڅکله دسړي معنوي معيار نشي لوړولی که څه هم دځينو په نظرکې لوړ ښکاري، ته پدې پوه شه چې که خلک ستاله ظاهري حاله متاثر کيږي او تا بيموجبه ستايي داستاينه تاته هيڅ فايده نشي رسولی اونه ستا په حقيقت کې څه تغير او تحول پيښوي.
هو! که يې سل ځله څوک لعل لعل بولي په ستايلو به لعل نشي کوتي لال
لکه چه يو غمجن سړی پخپله مصنوعي خوشحالۍ ځان نشي خوشحالوی همدغه شان ټول ظواهر د حقيقت په تبديل کې بې دخله اوبې تاثيره دي.
يوټيټ سړی که دغره سر او جګ ځای ته وخيژي هغه ته هرڅه ټيټ ښکاري مګردی هم ټيټ وي او په حقيقت کې هيڅ نه وي لوړ شوی.
نو دا راز لوړوالی بې له دېنه چې د سړي په نظرکې نورټيټ ښکاره کړي او غرورپيداکړي بله فايده نلري.
هو! دا راز لوړوالی سړی له نوروخلکو څنې لرې کوي او لويوي يې نه!

حقیقت

لکه چې کله کله سړي ته خپله واهمه په توره شپه کې بعضې ډارونکي شان پیداکوي چې هغه یوازې دده په سترګوکې ځاي لري اوبل څوک یې نه ویني، دښمنان او معاندین هم بعضې داسې عیبونه دسړي په شان کې ویني چې نورخلک یې نشي لیدلی او یوازې دهمدوئ تخیل پیداکړی وي، نولکه چې عشق او محبت زموږ سترګې داسې تړي چې دخپل محبوب معائب له محاسنو ځنې نشوبیلولی، حسد او عناد هم زموږ او د حقیقت ترمنځ حایل کیږي او لکه دجهل حجاب ډیر حقایق له موږ ځنې پټوي یایې په بل رنګ ښکاره کوي.

نونه هغه ستاینه حقیقت لري چې مجنون یې دلیلی دسپي کوي او نه هغه عیب چې دښمنان یې په سړي پسې تړي.

نو تر څو چې موږ خپل ځان دعشق او محبت له پنجو او دعناد او حسد له منګلو خلاص نکړو ځنګه به حقیقت ته ورسیږو او په څه شان به دحقیقت په شاوخوا کې ازاد فکر وکړی شو؟

نو ارومرو به یا دعشق او محبت لامله د یوه شي په حق کې خوشبین یو اوښه ګمان به ورباندې کوو یا به دنفرت له کبله بدبین یو چې هیڅکله به محاسن نشولیدلی اوهرشي ته به دبد ګمانۍ په سترګه ګورو. په دغه دواړو حالو کې به موږ ته خپل ګمان حقیقت ښکاري مګرله حقیقت نه به ډیر لرې یو.

زما په ګمان ځنې کسان ډیرزیات غولیدلي دي چې دخپلو عیبو په پلټنه کې خپل دښمنان په حقه ګڼي او داګمان یې کړی چې دښمن لکه ائینه دسړي عیب په رښتیاني صورت سړي ته ورښیي ځکه چې حسد او عناد ارومرو ددښمنانو ذوق او ذایقه دومره خرابوي چې انګبین ورته سکنجین ښکاره شي لکه چې شیدوایي:

ګلـــه مـــن یـــم لـــه حاســـده ښـــه متـــاع کانـــدي کاســـده
انګبـــــین ســـــــکنجبین کـــــا پـــــه مـــزه یـــې تریـــوجبین کـــا

نوکه موږ خپل عیب ددښمن په ذوق پیژنو او د حاسدانو ذایقې ته اعتبار ورکوو، ودې شي چې خپل خواږه تروه وګڼو او ددې په ځاي چې ځان اصلاح کړو له ښوځنې بدوته واوړو، نوبیابه هم حقیقت ته نه یو رسیدلي او غلیدلي به یو.

هرکله که له دغو شیانو مجرد شو او دخپلو احساساتو او اعباراتو له دایرې بهر شو مګر پدې شرط چې دهمدغې بې اعتباري په نړۍ کې پاتې نشو او لوړ مقام پیداکړو یعنې مایوس نه شو او لا په حقیقت پسې وګرزو ښایي چې هغه وخت موسترګې پخې وي او حقیقت ومومو.

نو زموږ او دحقیقت ترمنځ ډیره لاره ده او هغه وخت وررسیږو چې دجهل له تورتمه و اوزو او د کورکورانه تقلید بوتان مات کړو اوله خپلو هغو نفسي کیفیاتو ځنې هم ځان خلاص کړو چه بعضې شیان موږ ته ښایسته کوي یا یې بد راته ښکاره وي.اوبرسیره پدې دومره تجربه هم حاصله کړو چې رښتیانۍ او غولوونکي رڼا وپیژنو او پدې پوه شو چې داسمان دغه راڼه ستوري یالمر اوسپوږمۍ ولیدونکي او پریوتونکي دي او یوه بله رڼا شته چې هغه دزړه په سترګو لیدل کیږي او داټول شیان دهماغې رڼا په اثرکې پیداشویدي، نو حقیقت لکه یوغمی ترلوړو غرولاندې نه دی اونه لکه دحیات اوبه په تورتم کې ځای لري چې مونږ یې په هیڅ شان ونه لیدلی شو.

بلکه دحقیقت رڼا دومره ځلانده ده چې بعضې نورشیان هم ځلیدونکي ښکاره کوي او موږ لکه چې دسپوږمۍ په شپه دسحر او سپوږمۍ رڼانشو بیلولی همدغه شان دحقیقت درڼا امتیاز هم نشوکولی که څه هم له هرې خوایې په موږ احاطه کړی او مونږ یې په غیږکې نیولي یو نو موږ هر وخت دحقیقت په رڼاکې یو او هر وخت له خپل فکراو بصیرت سر ه سم یوشی دحقیقت مثل او نظیر یاعین حقیقت ګڼو لکه یو مین چې کله دغره زرکه او کله دباغ سروه دخپلې معشرقې نظیر ګڼې او دهوسۍ سترګې دلیلیٰ سترګې بولي، او ډیر ځله لا خپله معشوقه هم په دغه راز نومونو ستایي

اوله حقیقته په لوی لاس ځان لرې کوي. انسان ته خدای دا استعداد ورکړی چې په حقیقت پسې د دهر له حلقې او دجامعې او محیط له غولي واوزي ترڅوچې حقیقت پیداکړي او یوه ملت ته دهدایت رڼا شي.

دمحبت رڼا

سړی چې دمحبت رانجه په سترګوپورې کړي هغه بیا هرشی په یوه ښه رڼاکې وینې او دهر شي ښه ډېره ګوري هو! دا راز خلک هیڅ شي ته دتنقید په سترګه نشي کتلی اونه د اعتراض او عیب لټولو افکار ورته پاتې کیږي.
څوک چې دمحبت تراغیزې لاندې راشي هغه لکه بلبل او بورا دګل په یوه پاڼه خوښ او خوشحا ل وي او ټول باغ په همدغه یوه پاڼه کې ویني، هغه هیڅکله د خزان تصور نشي کولی او نه ورته دنیا بې وفا معلومیږي. مینه او محبت هروخت سړي ته د خوشبینې الهام کوي او ښه ښه ګمانونه ورته پیداکوي، محبت سړی ړوند او ګنګ کړي چې په سترګو عیب لیدلی اوپه خوله یې ویلی نشي، څکه چې دهغه زړه لکه یوه پاکه مرغۍ په یوه داسې فضاکې طیران کوي چې هلته دبدګمانۍ ګرد او غبار هیڅ نه لیدل کیږي، دمحبت خاوندان هیڅکله لکه منطقیان د چا د دلایلو منطقي ضعف ته نه ملتفت کیږي او نه دچا وینا ورته دسیاست او منافقت له مخې معلومیږي.
هغه هره خبره ربښتیا او صدق ګڼي اوپه هیچاکې دغدر، خیانت او فریب علامې نشي لیدلی، مینه ناک خلک هیڅکله لکه فلاسفه دعیب او نقصان ذرات په کائناتو کې نه ویني، لکه هغوئ چې دمحبت اوعشق نازک او خوندور کیفیتونه لکه یومین او عاشق نشي حس کولی اوعشق ته مرض یا جنون وایي.
دمحبت لرونکی لکه یو صوفي دمینې په رڼاکې حقیقت ته رسیدلی وي او نورخلک د خپلواو هامو او ګمانو نو په ګرد او غبار کې ورک وي.
که موږ له چاسره مینه او محبت لرو هرومرو به دهغه په حق کې خوشبین یو او لکه پتنګ چې هیڅکله دشمعې حرارت اوسوزیده نشي حس کولی، موږ به هم دخپل محبوب په شاو خواکې هیڅ عیب نشولیدلی مګرڅوک چې دخپلو دوستانو په حا ل کې لکه یو مفتش داسې غوراو تعمق کوي او دهغوئ دملامتۍ لپاره قراین لټوي هغه که څه هم کله کله حقیقت ته رسیږي ډیرځله به پخپل اجتهاد کې سهوه کیږي او ددې لامله چې په سلو کې یو ځل حقیقت ته رسیدلی دی هروخت به خپل فکر صحیح او صایب ګڼي.

شعر اوادب

چپه چپې او قراره قراري ده، د سپوږمۍ په سپینه رڼا د مځکې مخ ښایسته اوروښانه دی. هیڅ طرف زوږ او زوګ نشته او دشپې اوله شومه ده. یو ژور لښتی چې په شنه ګیاه پټ او پوښلی دی له اوبونه ډک اوغلی روان دی سړی چې داوضعیت ګوري ګمان کوي چې دا اوبه بې شعوره نه دي چې په عزم او اراده کوم طرف ته ځي.
زه هم په همدغه ګمان ورپسې روان شوم اوتلم، څه شیبه وروسته ګورم چې په یوه شنه باغ کې ګرزم او قدم وهم، پدې باغ کې هر راز بوټي ولاړ دي او دا او به چې له ډیرې مودې را ایسې دې باغ ته راغلې دي د دې باغ په شنو پاڼو، خوږو میوو، ښایسته ګلانو کې یې حلول کړی داشین بڼ او تازه چمن یې دانسانانو او د هوا د مرغانو د پاره سمسور کړی دی.

دا اوبه کله دتاک په ګوکې ننوتلي او ډير خلک يې پخپل خوند مست کړي او دډيرو نشه يې دبنګوپه پانو زياته کړيده په يوه بوتي کې يې ځان لکه عسل خوږ کړی او په بل کې يې د سرکې تريوالی پيداکړی دی.
دا اوبه برسيره پدې چې ددې ميوو او ګلانو دوجود سبب ګرزيدلی دی په عمران او ابادۍ کې يې هم زياته برخه اخيستی، ددې باغ ديوا ل او ګرد چاپير سرايونه يې سرته رسولي دي، دې او بو يوازې دمځکې په منځ تردد نه دی کړی، کله يې چې په زړه کې د همدردی حرارت پيداشوی د او قيانوس له دريابه راجګې شوي او په وچو ميرو يې درحمت ځاځکي ورولي دي، اوکله د ګل له پانو هواته هسکې شوې دي.
همدغه اوبه دی(دنوعيت په لحاظ) چې کله ږلۍ ورځنې جوړه شوېده او کله شبنم شويدي، همدغه او به دي چې د ډيروخلکو تنده يې ماته کړې او له مرګه يې نجات ورکړی دی او کله يې لوی لوی فرعونان غرق کړيدي.
هو! پدې او بوکې هر راز صلاحيت شته چې کله په تيغ کې ځای نيسي او د تورې آب په ځای کوي او کله دګل په پانو (ښايسته جامه) کې ننوزي دحسن او جما ل مظاهره کوي، ځينې وخت لا دصدف زړه کې ځان تربيه کړی او دجوهري په دکان کې دتجارت بازار تودوي، ښه فکر وکړئ! په دنياکې بل شی هم شته چې داټول کارونه ورځنی واخيستل شي؟ هو! شعر او ادب.

شاعر او عالم

دوه شيه دي چې يوه ته شعر اوبل ته حکمت يا علم وايي، يوپه عقلي استدلال او منطقي قياس دحق او حقيقت اثبات کوي، بل په تخيلي دلايلو اوسحري کيف سړی حقيقت ته رسوي، شعر دعشق او مينې رڼا په زړونو کې پيداکوي او علم وحکمت دعقل په نور ذهنونه روښانه کوي، دا دوه شيه که څه هم دخپل تعريف په لحاظ سره بيل او جلادي، مګر لکه اوبه او هوا کله کله يو په بل باندې بدليږي او دا دواړه زموږ دحيات لپاره ضرور دي.
نوکيدی شي چې شعر حکمت او حکمت شعرشي، لکه چې زموږ اسماني کتاب هم له ځينو اشعارو په حکمت سره تعبير کړي او په همدغه سبب زموږ ډير مشا هير هم د شعرا په تذکره کې راغلي او هم دعلم او عرفان بيرغ جګوونکي دي، نوهغه څه چې د شاعر له خولې اوريدل کيږي هغه هم حق او حکمت وي مګر دزړه له سوزه سره لکه چې علامه اقبا ل وايي:

حــق اګرســوزی نــدارد حکمــت اســت شــعر ميگــردد چوســوزازدل گرفــت

نودا بايد ومنوچې شعر او حکمت کله لکه دسپوږمۍ اوسحر رڼا چې په يوه افق کې جمع کيږي دا دواړه هم په يوه ذهن او دماغ کې يوځای کيږي چې يو بيان هم شعر اوهم حکمت ګڼل کيږي او يوسړی هم شاعر او هم عالم يا حکيم کيدی شي. مګر له دې خبرې هم بايد سترګې پټې نکړو چې شعري تعبير اوعلمي تعبير ډير فرق سره لري، علمي تعبيرله هرې خواپه حق او حقيقت احاطه کړې وي او دقيق نکات هم ورځينې نه وي پاتې، مګر شعري تعبير اوقافيې په محدوده دايره کې حقيقت ته يو اشارت کړې وي خو دا اشارت لکه د معشوقو سترګک دومره پرکيف او جذاب وي چې له يوه علمي کنفرانس ځنې عميق او بادوامه تاثير لري.

علم او حکمت دحقیقت له مخه ټول لباسونه لرې کوي او پخپله تشریح او تجزیه دیوې موضوع عروق اوشرائین اوټول فقرات ښکاره کوي مګر شعریې پس له تزئین او ارایش ځنې په یوه ښه لباس کې نیم پټ او نیم لوڅ ظاهروي چې هر څوک وربانديې زړه بایلي او پرې مین شي. که موږ د شاعر خاص لفظ د ادب په عام لفظ بدل کړو نو ادبي تعبیر هم لکه شعري تعبیر داسې وي چې په یوه فلسفي اوعلمي تحقیق نه وي بنا، بلکې کله کله په علمي لحاظ غلط هم بلل کیږي.

څومره دمخه ماپه مصري مجلاتو کې یوه جمله د اقتراح په ډول ولیده چې د ښوښو لیکوالو توجه یې ځانته جلب کړې وه او سره له دې چې هر یوه په علمي لحاظ غلطه ګڼلې وه، ښه څه یې پکې لیکلي و. جمله داوه:

عمل څه کوي او موږ کومې خواته بیایي دسعادت لورته اوکه هلاکت ته؟ په دې عبارت کې علم لکه یو قاید داسې ښودل شوی چې موږیې خوزولی. یو او چیرته موبیا یي او دا څرګنده ده چې علم دا اقتدار نلري بلکې دیوه موټر یابیړی مثا ل لري چې موږ وربانديې خپل ځان یوځای ته رسوو مګر دا جمله سره له دغه علمي نقصانه پخپله ادبې جاذبه لیکوا ل مجبوروې چې په دغه موضوع کې څه ولیکي او هر سړی دې خبرې ته ملتفت کړي چه نن د دنیا متمدن او علم لرونکي قومونه له خپل علم او تخنیکي معلوماتو څخه د خپل استهلاک اوبربادی په لاره کې کاراخلي.

نوویلی شو چې اکثره شعري او ادبي تعبیرونه همدغه شان جاذبیت لري او یوې مهمې موضوع ته دخلکو مخه راګرزوي مګر علمي تدقیق پکې نه وي شوی.

هرکله چې موږ تریوې اندازې دشعر او حکمت یاعلم په ټکو لږه رڼا وغورزوله او داخبره مو هم لږه څرګنده کړه چې شعر او حکمت څومره بیلوالی او څومره نږدیوالی لري نو اوس راځو د هغې ورځې بحث ته چې دڅوکسوپو هانو په مجلس کې دشاعر اوعالم په شاوخوا کیده، په هغه ورځ یوعالم چې شعري برخه یې هیڅ نه درلوده شاعرته په همدومره اهمیت قایلیده چې دلږ ساعت لپاره یومجلس تودولی شي چې څوکسه یې خواته یوه شیبه راټول شي اوبس.

ده ویل چې شاعر یو بې ثباته شخص دی چې په یوه اساس باندې نه وي روان او هرساعت یې فکر او حا ل بدلیږي مګرعالم لکه یوغر په هروخت اوهر حا ل کې ثبات او استقامت لري اودیوه فکر خاوند وي.

لنډه یې داچې ده عالم ته داحق ورکاوه چې دیوه قوم مقتداشي او دسعادت لورته یې بوزي مګر شاعرته په دغه مقام نه وقایل له ده ځنې که څه هم چاپوښتنه ونکړه چې دی څه دلایل لري مګر ښایي چې دده دلیل به همداو چې دشعر اساس تخیل دی اوهغه یو اساسی شی نه دی هر ساعت بدلیږي اوبیل رنګ پیداکوي او دعلم اساس هغه یقیني مقدمات او دلایل دي چې عقل یې تزکیه او تصدیق کوي او هره شیبه نه بدلیږي دده دغه وینا دمجلس اکثرو خلکو په ښه وایي اوحق وایي باندې تلقي کړه مګر زموږ د مجلس یو ښاغلی ملګری له شعر او شاعر ځنې تر یوه حده مدافعه وکړه او یوه بل مشرسړی د فیصلې په ډول وویل چې شعر یو قالب دی ښه اوبد، صحیح او غلط هرڅه پکې اچول کیږي نو ښه اوبد یې بد دي. مګر هغه چا چې شعر او شاعر ته په کمه سترګه کتل هغه وویل:

هو! شعریو نیمګړی قالب دی چې حقیقت پکې پوره نه راوړل کیږي. د دې خبرې ځواب خو موږ مخکې ورکړ چې شعریو حقیقت پوره نشي راوړلی مګرداسې جذاب اشارت ورکوي چې تاثیر یې له عام بیان او تعبیر ځینې، ډیر زیات او بادوامه وي نو اوس به راشو دې خبرې ته چې ایا دغه فیصله موږ منلی شوکه نه؟

له دې فیصلې ځنې خومعلومیږي چې شعر دیوه ظرف حیثیت لري چې دارو او ز هر دواړه پکې اچول کیږي او پخپله هیڅ شی نه دی که دفیصله کوونکي غرض همدغه وي موږ هیڅکله دانشو منلی چې شعرلکه یولوښی وګڼو او نور اهمیت ورنکړو ځکه چې شعر پخپله دوا ده چې دوایي خاصیت او تاثیرپکې حلول کړی او یوله بله د هیولی او صورت نسبت لري او که کله کله له شعر ځنې یوضرر ولیدل شي نو دا راز مخالف تاثیر په هره دواکې کله کله دبعضې موجباتو په سبب لیدل کیږي او علم هم ځینې وختونه دفکري او اجتهادي سهوو په سبب ضرر رسوي نو موږ پدې ځای کې هم فیصله کوونکی خپلې فیصلې ته ملتف کوو او هم هغه چا ته چې شعر او شاعر ته په ښه سترګه نه ګوري، وایو چې که دی ټول شاعران په نظرکې ونیسي او یو شاعر دتمامو شاعرانو نمونه ونه ګڼي دی به د فیلسوفانو او متصرفینو د

عالمانو او حکیمانو په ډله کې ښه ښه شاعران پیداکړې ا و دا به ورته معلومه شي چې شاعر هرومرو دغسې بې ثبات اوبې استقامته نه وي لکه ده چې تصور کړی دی، شاعر هم لکه یو ډیر لوی سړی یوداسې استقامت لري چې نه یې دزمانې بهارله چتې باسي او نه یې خزان سر راټیټولی شي لکه چې رحمان بابا وایي:

لکـه ونـه مسـقتیم پخپـل مکـان یـم   کـه خـزان رابنـدې راشـي کـه بهـار

په شاعرانو کې هم لوی لوی خلک اولکه خوشحا ل خان خټک دټینګ عزم خاوندان پیدا کیږي چې نه ددښمنانو لښکرې او نه دحاسدانو خبرې دده په قوي اوغټ زړه کې څه ویره اوحرکت پیداکولی شي لکه چې پخپله وایي:

دعـــــالم ډیـــــرې خبـــــرې ددنیـــــا تـــــورې لښـــــکرې

زړه مـــې نـــه ښـــوري لـــه ځایـــه غرخوهســـې وي کـــه نـــه

که شاعران یوازې دتخیل خاوندان وای او نور اساسی افکارو یي په ذهن کې ځای نه نیولی هیڅکله به لکه اقبا ل دیوه نصب العین او مستقیم فکر خاوند سړی په شاعرانوکې نه پیداکیده اولکه حکیم سنایي او عطار، سعدي او رومي غوندې اشخاص به د شاعرانو په ټولګي کې نه ښکاره کیدل اونه به لکه بوعلي دعمیقو افکارو خاوند دشعرویلو اقتدار درلود، شاعر هم انسان دی او انسان ته خدای هر راز استعداد ورکړی، که شاعرله نورو خلکو څنې زیاته برخه نه وي اخیستی نونیمګړی خوبه نه وی پاتې شوی.

دتورې رڼا

د زمانې امیل چې شپې او ورځې یې لکه د زنځیرکړۍ یوله بله تړلي دي او دشپو او ورځو، میاشتو او کلونو، قرنو او پیړیو په حساب لوېې او وړې حلقې لري سړی پکې عجیب و غریب واقعات او مختلفې صحنېویني. نن چې موږ داستقلال په نامه یوداسې ورځ لروچې شپه یې هم له نورو ورځونه روښانه ده او ددې ورځې په لمن کې موږ د خپلواکۍ او ازادۍ شرف او وقار موندلی او هرشیبه یې زموږ په نظرکې ډیرقدر او قیمت لري، دا ورځ موږ ته یوه داسې شپه هم رایادوي چې له ډیرې تیارې سترګه په سترګه نه ښکاریده او بیخې تور تم و. داتورتم دسحر او طلسم یوه داسې تیاره وه چې مونږ یې په غټو سترګو ویده کړي وو او خلکو به راباندې لوبې کولې، پدې تیاره کې به ددې غرو رغو په هغو زمریانو د استعمار لاس راښکول کیده چې پخوابه یې خلک له تش صورت ویریدل او چابه ورته په زغرده نشو کتلی. دې تیارې دپښتو نخوا د آسمان لمنې په تورو وریځو لړلې وې او داسې معلومیده لکه چې پښتانه پاس په اسمان کې یوستوری نه لري. په دغه شپه دبد بختۍ یو ه داسې سیلۍ را الوتې وه چې زمونږ ټولې ډیوې یې وژلې وې او په هیڅ ځای کې دامیدرڼا نه ځلیده. زمونږ زړونه لکه ساړه نغري له حرارته تش او خالي و اود ملیت په کالبوت کې مو د حیات اوژوند ګرمې بیخې لړه وه، پدې وخت کې ناڅاپه زموږ په مخکې یوه داسې رڼا وبریښیده چې زمونږ حا ل او استقبا ل یې روڼ او روښانه کړ او زمونږ توره شپه یې په سحر بدله کړه.

دا رڼا زموږ دهغې توري برق اوبرښنا وه چې هروخت وربانديې پښتنو خپله مخه رڼا کړيده او خپلې بدبختۍ تورې تيارې يې پرې ورکې کړيدي.
په دې رڼا کې دومره تودوالی او حرارت و چې زمونږ په ګوګل کې يې سړه وينه توده کړه او ډير ژر يې زموږ په حا ل او استقبا ل کې تغير او تحول پيښ کړ.
په دې رڼاکې موږ دحيات هغه اوبه دتورې په خوله کې پيداکړي چې سکندر په تورتم کې لټولې.کله چې موږ له دغې تيارې رڼا ته راووتو او د پښتو نخوا دغرويه څوکو بانديې د سعادت وړانګې اوپلوشې وځرکيدې زموږ په زړوکې دحيات مينه، دوطن محبت، د مليت احساس، دعلم اوترقۍ شوق او د ژوندانه ټول صفات او خوهشات پيداشوه، د وطن ښايسته غرونو او شنو ناوونو، ډکو سيندونو او ګڼو ځنګلو زموږ په زړه کې وطني عشق پيداکړ، موږ په همدغه رڼاکې خپل ځان وپيژانده اوپه ځان مو ويسا پيداشوه چې ملي غرور او افتخار هم ورسره تړلی دی.
مونږ په دې وپوهيدو چې ددنيا طوفانونه هيڅکله مونږ دنړۍ له مخې نشي ورکولی او نه دغه راز لړې او تورې وريځې زموږ دسعادت درڼا مخه نيولی شي.
هو! موږ حق لروچې پخپل قوي او متين موجوديت ونازيږو او ووايو چې موږ هغه خس او خاشاک نه يو چې د حوادثو سيلۍ مو تيت په ترک کړي ځکه چې موږ پخپله پښتو او پښتونواله دهر راز مشکلاتو مقابله کولی شو، او د پښتنو په اصطلاح اسمان ته تيږه غورزوو او سرورته نيسو.
موږ هغه ښاغلي پښتانه يو چې ځان راته ډيرلوی او سترښکاري او دخپلې سيمې درنښت خپل ملې افتخار، دپښتونولۍ ننګ او ناموس دتيرو پښتنو ښه نوم په داسې ډول ساتو لکه چې يو ډير پاک او له مينې ډك مين دخپل مقدس عشق احترام او حرمت ساتي.
موږ ته دخپل پلارنيکه توره محبوبه ښکاري او هميشه يې لوړوالی او ځليده غواړو، تر څو چې له خړ اسمانه تندر او ړلۍ اوري اوانسان دخپل اوپردي تميز کولی شي د پښتون توره به لکه يدبيضاپه دنياکې ځليږي اوټول پښتانه به دتورې په رڼاکې ژوندکوي.
موږ خپل ځان او خپله خپلواکی، خپل پښتني موجوديت ارومرو ساتو او له سروماله وربانديې تيريږو، مګربايد په دې پوه شو چې موږ داپه څه شان ساتلی شو؟ ددې پوښتنې په ځواب کې څه شی چې زما په نظرکې ډير مهم معلوميږي هغه زموږملي تربيه پښتني خويونه او پښتونواله ده ترڅو چې موږ پښتانه يو او پښتونولي لرو زموږ د خپلواکۍ اولوړتيا جنډه به ارومرو پورته وي اوپه ازاده هواکې به دازادۍ په وړمه رپيږي، هو! دا رښتيا اوکټ مټ حقيقت دی ترڅوچې ديوه قام په نفسي کيفيت او حا ل کې تغير پيښ نشي د هغوئ په حا ل کې خدای هم تغير نه پښوي، ترڅو څوک پخپله ځان څاه ته ونه غورزوي لوی ځښتن يې دذلت او انحطاط په کنډو کپروکې نه اچوي زموږ ملي اوپښتني روح په دومره لوړه او هسکه فضاکې ګرزي چې که موږ يې پخپله رانښکته نکړو دهيچا دلينديې غشی نه ور رسيږي اونه دچاله تاثيرلانديې راځي. وروسته تردې چې زه دځان په ساتلو کې پښتني اخلاقوته په اوله درجه اهميت قايليږم نو بيا علم اودنن ورځې مختلف فنون، ثروت اوبډايي او ځينې نورشيان هم ضرورې ګڼم، که موږ علم او بصيرت نلرو خلک موپه سحر اوچل ترخپلې اغيزې لاندې راولي او لوبې راباندې کوي، که موږ شته او ثروت نلرو زما نه مو وړی کوي او د نورو دام ودانې ته موراتيتوي، که موږ فن او تخنيک نلرو پخپل لاس ځان اورته غورزو او له ځان سره دښمني کوو، نن خلک دحربي فنونو په قوت داسمان له وريځو اولړو کاراخلي اوپخپلو دښمانو بانديې تندراوړلۍ وروي، نن خلک دصفعت اوحکمت په مرسته هغه هوا چې دحيات مهم عنصردی دمرګ اله ګرزوي او ددښمن په حق کې ورځنې د زهروکار اخلي. که څوک غواړي چې په دې عصر کې خپل ځان اوخپله خپلواکي وساتي هغه بايد دومره کامل انسان وي چې خپل هرڅه يې پخپل لاس کې وي او د خپل هر مرض علاج وکړی شي، پدې وخت کې که نور هيڅ نه وي

خلک ديوه قام دلاندې کولولپاره بعضې داسې مکروبونه دهغوئ په وجود کې انجکش کوي چې ډير ژر يې ملي وينه فاسدوي او روح يې وژني. نوبرسيره په نورو خبرو نن د ازادۍ ساتلو لپاره ډاکتري هم لازمه ده.

نن ځينې کسان دنورو داسارت لپاره خپل ځانونه ښايسته کوي او پخپل ښکليتوب ور ځنې زړه وړي نوسړی بايد هيڅکله لکه بلبل دچاپه ښايسته ګلانو زړه بای نلي او په پردي باغ کې اسير نشي بلکه خپل ځان، خپل مليت، خپل دودونه خپله ناسته ولاړه له هرچا ځنې ښه وګڼي اوخود ي ولري. ترڅو چې يوملت خپلې ټولې نيمګړتياوې پوره نکړي او خپل ځان د بل له احتيا جه ونه ژغوري هغه په دنياکې پوره اوحقيقي ژوندون نشي کولی اوپه هرراز چې وي د نورو ترتاثير لاندې راځي.

سړی بايد دې ټکي ته ښه متوجه شي چې انسان چې هرڅومره مدني شوی او مدنيت ته ورنږدې شوی دی هماغومره يې ډار او ويره ورکه شوې او نور ژوندي او زيروح شيا ن يې خپل لاس لاندې کړ ي دي او له خپلې اغيزې لاندې يې راوستلي يعنې انسان دمدنيت په مرسته په وحشت باندې غالب شوی اوقوت يې موندلی لکه چې اوس هم ددنيا متمدن قومونه په وحشيانو اونيم وحشيانو باندې حکومت او حکمراني کوي نو که څوک غواړي چې دنن ورځې د مدني اقوامو ترتاثير لاندې رانشي بايد اورمرو په مدني سيرکې ځان ورسره برابر کړي او تمدن ته په سپکه سترګه ونه ګوري.

په دنيا کې صلح يوطبعي قانون دی او لوی ښتن هم مونږ پوه کړي يو چې دا مځکه د صالحانو ميراث دی او صالحان به ورباندې تسلط لري، دلته غرض هغه صلاحيت دی چې دمځکې دمخ حکمراني پرې کيږي چې داصلاحيت داسلام په ابتداکې په عربو کې پيدا شوی او زموږ پښتنو په مليت اوپښتنولۍ کې اغبږل شوی دی.

موږ بايد داصلاحيت هيڅکله له لاسه ونه باسو،او ورباندې ټينګ اوسو، ددې صلاحيت لمړی ښبه داده چې موږ په حق او حقيقت ټينګ ولاړيو او ملګرتيابه يې کوو، هيڅکله به مو زړه ته خوف او ويره لارنلري او دضرورته په وخت کې به وينې تويول راته هيڅ ښکاري اوله مرګه به نـه‌ويريږو، بلکه دخپلې اسلامي او ملي لوړتيا دساتلو دپاره مرګ،ابدې ژوندون اوخپل سعات بولو او ددنيا د هر راز سختيو اومشکلاتو په مقابل کې به لکه دخپل وطن لوړاوهسک غرونه په هرميدان سر لوړی ولاړيو، عزم او اقدام به مو ډير ټينګ اوکلک وي.

ايثار اوقرباني به ډيرلوی افتخار ګڼو، اتفاق او اتحاد به مو هيڅ شی نشي خرابولی، پخپل مينځکې به يوله بله مينه او محبت، پيرزوينه او رواداري لرو او دخپل مقدس دين او ګران وطن د دښمنانو په مقابل کې به دسختو زړو خاوند يو، دلوی ښتن په ضعيفو مخلوقاتو باندې به زړه سوی لرو، عدل او انصاف به را ته له هر شي ښه ښکاري، د بې ننګۍ ژوندون به په هيڅ شان نه قبلوو او دخپل مقدس اوپاک مقصد لپاره به له سراو ماله تيريږو، خپل ځان او اولاد به د خدای درضا لپاره قربانوو اوبې له خدايه به بل هيچاته سرنه ټيټوو، دا ځکه چې دخدای له بنډګي سره بله بندګي نه کيږي او نه خدای پاک په دې باندې راضي کيږي چې دده بنده دبل چابندګي وکړي.

هـو! مـومن اومسلمان بايـد اورمـرو حـر او ازاد وي اوپښتون بايـد تـل ازاد اومستقل وي نـو تـل دې وي زمـوږ ازادي اوخپلواکي ا وهميشه دې وي پښتواوپښتنواله.

خوږژوند

غر په غره نه ورځي. اوسږی په سږي ورځي دهمدغه تګ له کبله چې وګړي يې يو له بله لري سږي ته دنورو ژوندون څه ناڅه ځرګندېږي او راز راز وګړي ويني.

يوه ورځ زه يوداسې سږي کره پيښ شوم چې پوله اوپټی يې هيڅ نه درلوده او په کورکې يې دمږک لکۍ هم نه سپيره کيده.

ده خپلې شپې او ورځې په لو او لور تيرولې او دکاله ټول خرځوږی يې دومره نه و چې ديوه بډای اوشته من سږي دغاړې کالي شي.

پدې کاله کې بې له سپوږمۍ بله ډيوه نه وه او نه چابې له خپل لاس او مړونده بلې سرويږدۍ درلوده.

دې سږي په دغه ورځ برسيره پدې چې خپل زوی(کټوری) ته يوه سدرۍ او يوه سره خولۍ راوړې وه کورته يې هم څه غوښه اخيستې وه کټوري چې وروسته له ډيرو وختونو نوې نزۍ خولۍ موندلې او نوې سدرې يې اغوستې ده له هلکانو سره په کوڅوکې منډې وهي کله چې کاله ته راشي او دغوښو کټو په نغري باندې ووينې په منډه بيرته ځي او په نورو هلکانو زيری کوي چې مور نن غوښه پخ کړيده.

هغوئ که څه هم په دغه ورځ لا څه ډيرې ورځې يې غوښه په سترګو نه ده ليدلې خودپښتنو زامن دي دا ورته ښه نه ښکاري چې ددوئ له کاله نه په بل کورکې ښه څه پاخه شوي وي اونه دا زغملی شي چې دوئ دې له چانه ښکته اوټيت وي.

نو هر يوه به چا يو څه اوچابل څه ښودل اوخپل نکولی به يې ستايه، چابه ويلې چې مور لړمون پوخ کړی و چابه ويلې چې مور نن چرګ باندې کړيدی داخبرې دوئ پداسې خوند کولې لکه چې لګياوي او خوري يې، نه خدايږوپه خوړلوکې يې دومره خوند نشته لکه دوئ يې چې له نوم اخستلو خوند اخلي.

يوازې کټوری له هلکانو سره داخوږې خبرې نه کوي موريې هم له ښځو سره ناسته ده اووايي: لاړه شم چې دغوښو کټو مې ونه سوزي. غوښه خو نه سوزي، ځکه چې کټو ترخولې له اوبو ډکه ده هغه ترسبا هم نه وچيږي خودا غواړي چې نورې ښځې خبرې کړي، دکټوري پلارچې خپل ګلالی ځوی په ښو کاليوکې ويني، من من غوښې اخلي او په کاليوکې نه ځايږي خوله بلې خواچې دخپلې ښځې زاړه ټيکری او شکيدلي کميس ته ګوري سوراو تور ټول يې په زړه کې ګرزې خو چې هرڅومره خپلې سترګې يوه خوا بله خوا ګړوي داسې څوک نه وينې چې دده زړه پرې ورشي اوڅه پورترې وغواړي.

سره لدې چې پدې کاله کې هيڅ نه و خو خوښي او د ژوندانه خوند پکې زښت ډير و اوله بډايانو ځنې ددوئ ژوند ډير خوږ و ځکه چې دشتمنو اوبډايانو زړونه تل هغه څه غواړي چې هيڅکله يې لاس نه ورسيږي.

هو! ددوئ خوښي او زړه ښه والی دومره وړيا نه وي چې په دومره وړو وړو خبرولاس ته راشي، ددوئ سترګې په ټوله نړۍ هم نه مړيږي دلويو اوشتمنوکورو لاڅه چې وړوته هم ډير خوندور ځيزونه بيخونده شوي وي او وريښمينې ټوټې ورته لکه بيستې داسې ښکاري، ددوئ نرۍ وريجې که هرڅومره غوړې او غوښې پکې ډيرې وي د نورو سوړسک او شنو سبو يا شړومبوته په خوند کې نه رسيږي، نه پوهيږم چې داولې؟ نوښه ده که ښه ځيزونه دنوروپه مخکې ايښي وي خوند خو ددوئ په برخه رسيدلی دی او خوښي هم ددوئ په کاله کې ده.

نه يوازې دا نه، روغتيا اوجوړوالۍ هم دوئ ته ورکړشوی دی، دوئ هيڅکله لکه بډايان په لواړو وريجو اوکلکو غوښو نه نس خوږي کيږي او نه هغومره ژرژر ناروغتيا ورته پيښيږي، دوئ بې تروو ځيزونو، ښايسته ډيره ډوډۍ خوړلی شي

اوکه نورڅه نه وي دغرو پرګي، نانګه اوموناني، شنې او داسې نور......هم خوړلی شي ځکه چې دوئ لادپستو اوخوندورو ښیزونو خوند نه دی لیدلي.
نه نه لیدلي یې دي خو په همدغو ځینې ونوکې لکه چې رحمان بابا وایي:

پتنګانو لره خدا ی په اورکې ورکړ　　　هغه عیش چې یې بلبلې په ګلزار کا
خرقه پوشوپه خرقه کې دي موندلي　　　هغه حظ چې په دنیاکې دنیا دار کا

پای